"Palandöken'den Beşparmaklara..."

AKADEMİDE 41 YIL

PROF. DR. METİN KARADAĞ ARMAĞAN KİTABI

artikel akademi

ARTİKEL AKADEMİ: 369

Palandöken'den Beşparmaklara
Akademide 41 Yıl
Prof. Dr. Metin Karadağ Armağan Kitap

Prof. Dr. Nevin AKKAYA & Prof. Dr. Hülya TAŞ &
&Prof. Dr. Fatma BÖLÜKBAŞ & Prof. Dr. Derya YAYLI
& Doç. Dr. Hatice KAYHAN & &Doç. Dr. Ümral DEVECİ
& Doç. Dr. Mehmet AKKAYA

ISBN 978-625-6627-19-2
Birinci Basım: Şubat - 2024

Ofset Hazırlık: Artikel Akademi

Baskı ve Cilt: Reprobir Matbaacılık Tasarım Ltd. Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sanayi Sitesi 1514. Cad. No:23/25
Pk:06105 Yenimahalle - Yenimahalle / Ankara
Matbaa Sertifika No: 47381

Artikel Akademi bir Karadeniz Kitap Ltd. Şti. markasıdır.

©Karadeniz Kitap - 2024

Akademik etik kurallara
bağlı kalınarak yapılacak olan alıntılar ve tanıtım maksadıyla yapılacak olan kısa alıntılar dışında, yazılı izni alınmadan, tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla, basımı, yayımı, kopyalanması, çoğaltımı veya dağıtımı yapılamaz.

KARADENİZ KİTAP LTD. ŞTİ.
Koşuyolu Mah. Mehmet Akfan Sok. No:67/3 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0 216 428 06 54 // 0530 076 94 90

Yayıncı Sertifika No: 52549
mail: info@artikelakademi.com
www.artikelakademi.com

İÇİNDEKİLER

Sunuş 9

Metin Karadağ'ın Akademik Hayat Öyküsü ve Eserleri 13

Metin Karadağ ile Söyleşi 22

Doç. Dr. Mehmet Akkaya

Anı Yazıları

Dağlarda, Kentte, Doğada 40 Yılı Aşan Dostluk 39

Alaattin Karaca

Yarım Asırlık Dostluk 44

Hayati Kelgit

Metin Karadağ'la 1. Halkbilimi Bilgi Şöleni'nden
folklor/edebiyat ile *Türk Folklor Araştırmaları'na* 48

Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz

Kıbrıs Türk Kültürü ve Akademik Yaşamında Bir Ekol:
Metin Karadağ 57

Prof. Dr. Şevket Öznur

Sevgili Dekanımla Uzun Yıllar 59

Şenay Azizoğlu

Türkolojide Yeni Bir Soluk 61
Doç. Dr. İ. Seçkin Aydın

Makaleler

Değerler Eğitimi Açısından Karacaoğlan ve Gevheri'nin Şiirleri 65
Prof. Dr. Nevin Akkaya

Bursa'da Son Ustalarıyla Yaşatılan Geleneksel Mesleklerden Nalbantlık 105
Prof. Dr. Hülya Taş

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Yeri 133
Prof. Dr. Fatma Bölükbaş Aydın

Millî Mücadeleyi Destekleyen Şair ve Yazarların Anılarında 1920-1923 Yılları Arasında Ankara 154
Prof. Dr. Gonca Gökalp Alpaslan

XVI. Yüzyıl Divan Şiiri Örneklerinde Peri 182
Prof. Dr. H. Dilek Batislam

Şiirden Türküye Bir Dönüşüm Macerası: Vardım Eşiğine Yüzümü Sürdüm 211
Prof. Dr. Metin Özarslan

Anıların Güvenilirliği ve Halit Ziya Uşaklıgil Örneği 225
Prof. Dr. Rahim Tarım

Yeni Çağ Dinsel Pratikleri Üzerine Bir Deneyim 239
Prof. Dr. Meryem Bulut

Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde geçen Türkçe Allah Adları ve Sıfatları 251
Prof. Dr. Şirvan Kalsın - Ömer İlbaş

En Nihayet Çarlardan ve Tatarlardan Arınmış Bir Ülke 282
Prof. Dr. Ali Osman Öztürk

Masal Şiir; Behcet Necatigil'den "Alicengiz"Oyunu 289
Doç. Dr. Ümral Deveci

Kanonu Olmayanın Ortodoksluğu Olur Mu? Ya Tersi? Ortaçağ Anadolusu'nda Kültür, Devamlılık ve Tekke-Tasavvuf Edebiyatı 299
Doç. Dr. M. Emir İlhan

Çevre Eğitiminde "Ekosistem" Kavramına İlişkin Geliştirilen Metaforlar 309
Doç. Dr. Hatice Kayhan

Türkçe Öğretmenlerinin Merkezi Sınavlara Hazırlık Sürecine İlişkin Görüşleri 317
Tuba Yurtseven - Prof. Dr. Derya Yaylı

41 Yıldan Kareler 338

KANONU OLMAYANIN ORTODOKSLUĞU OLUR MU? YA TERSİ?

ORTAÇAĞ ANADOLUSU'NDA KÜLTÜR, DEVAMLILIK VE TEKKE-TASAVVUF EDEBİYATI

Doç. Dr. M. Emir İLHAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Bizim klasiğimiz yoktur[i]
Melih Cevdet Anday

Öz

Bu çalışmada Türk edebiyatı tarihyazımında önemli bir kavram veya kavramsallaştırma olan Ortodoks ve kanon kavramları üzerine kısa bir tartışma yürütülmektedir. Türk kültür tarihi ve Türk İslam tarihinde Ortodoksi kavramının sorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Yazı boyunca Ortaçağdan Yeniçağ ve Yakınçağa da miras bırakılan bir kanonsuzluk olduğu da iddia edilmektedir. Anadolu Türk kültür ve edebiyat tarihinin "kanon" idrakini taşımadığı, Ortodoksluğun da zannedildiği gibi merkezi bir unsur olmadığı tezi temellendirilemeye çalışılmaktadır. "Büyük anlatı"nın devamlılığı yoktur, "büyük gelenek" vücuda gelmemiştir. Bu anlamda, kanonun ortodokslukolmadan söz konusu olamayacağı iddiasını da taşımaktadır. Anadilde gelişmemiş ve büyümemiş hiçbir yaratıcı edebiyat, hiçbir hikâye kanon oluşturamaz.

Buna olanak sağlayabilecek en önemli aşama Âşık tarzı edebiyat ve kültür olabilecekken, bu gelenek yeterince yayılamamış ve büyüyememiştir. Türk edebiyatında kanonun olmamasını Ortodoks pratiklerin eksikliğinden başlayıp anadil ile ilgili sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Türk edebiyatı tarihinde sıkça değişen cereyanların, reddiyelerle dolu olmasının yanı sıra epik anlatıların efsanevi ve epik menkıbelere göre yaygın ve güçlüolmaması da kanonun yokluğuna sebeptir.

Anahtar sözcükler: Kanon, Ortodoks, Anadolu, İslam, Anadil.

Can There Be Orthodoxy Without a Canon? Vice Versa? Culture, Continuity and Sufi Literature in Medieval Anatolia

Abstract

In this study, a noncomprehensive exploration is undertaken to elucidate the fundamental concepts of orthodoxy and canon, crucial elements in the historiography of Turkish literature. The significance of these concepts is duly acknowledged, particularly in the context of Turkish cultural and Islamic history, where the notion of orthodoxy poses inherent complexities. Throughout the article, an argument is presented that indicates a dearth of inherited canon from the Middle Ages to the Modern periods. The study strives to establish the thesis that Anatolian Turkish culturaland literary history lacks the conventional perception of a "canon," thereby challengingthe prevailing assumption that orthodoxy plays a central role. This disruption in the continuity of a "grand narrative" and the absence of a well-defined "great tradition" areemphasized. It is further posited that the existence of a canon hinges on the presence of orthodoxy, and consequently, creative literature or narratives that have not matured and flourished in the vernacular language cannot form a canon. The potential emergence of a canon could have been facilitated by the literature and culture of the Ashik tradition; however, it is evident that this tradition did not achieve widespread dissemination and substantial growth. The study unveils a compelling connection between the dearth of canon in Turkish literature and the lack of orthodox practices and issues associated with the vernacular language. The dynamic history of Turkish literature, characterized by various transformative movements and rejections, further

contributes to the scarcity of a concrete canon. Moreover, the relatively limited prevalence and strength of epic narratives in comparison to mythical and religious legends also contribute to the absence of a canon. In summary, this study tries an insightful analysis of the intricate interplay between orthodoxy and canon in the contextof Turkish literature. The exploration of these concepts in Turkish cultural and Islamichistory leads to thought-provoking conclusions, highlighting the challenges in establishing a literary canon and shedding light on the diverse factors that have influenced its formation.

Keywords: Canon, Orthodoxy, Anatolia, Islam, Vernacular Language.

GİRİŞ

Kanon ve Ortodoks terimleri veya kavramları şüphesiz Yakınçağ tarihyazımının parçası olarak daha anlamlıdır. Başka bir ifadeyle bu kavramlar esasında günümüz tartışmalarının bir parçasıdır. Ancak Türk tarihi ve Türk Edebiyatı tarihi nezdinde başta kanon kavramı olmak üzere Ortodoks kavramı sorunludur. Kavramı sorunlu kılan husus, üzerindeki tartışmalardan ziyade bu kavramlar üstüne (özellikle kanon üzerine) yeterince bir tartışma veya onun üzerine düşünme gibi bir gayretin olmamasıdır: Kanonik idrak (hiss-i müşterek) problemi.[ii]

Bu anlamda Türk edebiyatı ve kültür tarihinde kanonun olmadığı Türk kültür tarihi veTürk İslam tarihinde Ortodoksi kavramının sorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Yazının başlığında yer alan soru cümlesinin esasında doğrudan bir cevabı bulunmaktadır: Anadolu Türk kültür ve edebiyat tarihinin kanonu da yoktur ortodoksluğu da yoktur; "büyük anlatı"nın devamlılığı yoktur, "büyük gelenek" vücuda gelmemiştir. Diğer yandan kanonun ortodoksluk olmadan söz konusu olamayacağı iddiasını da taşımaktadır. Bu iki kavram da kültürel olduğu kadar politik olduğu için bu iki alandanhareketle açıklama iktiza edecektir.

Kanon ve Ortodoks

Kanon, -doksiler (doxa) gibi (Ortodoksi, heterodoksi, metadoksi) doktrin, öğreti kavramını içerir, bu kavramlara gönderme yapar. Kanon kelime anlamın itibarıyla M.Ö. 5. yüzyıl civarında zanaat bakımından ölçek, cetvel,

ölçüt anlamına geldiği; daha sonra Aristoteles'te rastlanıldığı kadarıyla insanlara ya da belli insan tiplerine "ölçek" olarak,yani doğru tutum örneği olarak kullanıldığını; Kilise döneminde kural, norm anlamını taşıdığı, İmparatorluk döneminde dilciler tarafından dilbilgisi kuralına indirgendiği; Roma İmparatorluğu döneminde gökbilimcilerin zaman hesabına, zaman bilimcilerin tarih yazımına güvenli bir temel olabilmesi için tablo liste anlamlarını taşıdığı görülmektedir (Assmann, 2001: 116-121).[iii]

Kanon, halktaki yayılımı, kamusallaşmayı metinlerden, kitaplardan hareketle göstergeleştiren, onu ifade etmeye yarayan bir terimdir. Toplumsal ve kültürel gruplararasındaki farkları silip bazı hâkim cemaatlerin değerlerine ayrıcalık tanımak için de varolmuştur. Dil ve/veya bir amaç birliği etrafında seçilmiş hikâyelerinden hareketleilişkiselliği de belirler (Jusdanis, 1998: 33,60). [iv] Kanonlaşma, cemaat, ulus, kurumlaşma; aidiyet ve bütünlük fikri oluşmasını sağlayan esaslı bir süreçtir (Dellaloğlu, 2020:84).

Avrupa'da 15. yüzyıl ortalarında din ve inanca atıfla orto- (doğru, gerçek, hak) -doks (görüş, düşünce, inanç) kavramı kilisenin (özellikle Yunan Ortodoks) kontrolsüz çeşitlenmeleri engellemek ve kalıplaşmayı sağlamakla birlikte devamlılığı teminataltına almak üzere kullanılmış ve uygulanmış bir kavram daha sonra kilise geleneği ve teoloji dışında da kullanılmaya başlanmıştır.

Ortodoksluk bir inanç veya anlayıştaki anlaşmazlıkları çözmeyive biriken eleştirilere cevap vermeyi ve önünü kesmeyi amaçlayan bir gelişme olarak serpilmiştir. Her şeyi belirleyen kaçınılmaz sınırlar mevcuttur ancak ortodoksluğu belirleyen hudutlar büyükölçüde merkezi ve çeşitlenmeye yine büyük ölçüde kapalı, kalıplaşmaya dönük olmasıdır. Onu belirleyen sınırların meşruiyetini, önceliklerini ve referans noktalarını sağlayan anlatı ve yazın koleksiyonlarına, setlerine ve birikimlere ihtiyaç duyar. Bu noktada da "kanon" önemli bir unsur olmaktadır.

Ortodoksi ve heterodoksi ilke ve dogmalar bütünü yani doktirinler ve öğretiler demektir. Hetero- öteki, -doksi görüş, kitabi, yerleşik doktirinlerden farklı, başka bir görüş ve yaklaşım anlamına gelmektedir. Tekke Tasavvuf edebiyatının kuruluş çağlarında din veedebiyat özenle ve ayrıntılı olarak belirlenmiş bir inançlar dizisi tesisinden ziyade özenli ama savaş ve yerleşim ve şekillenme arasında zamanın anlatıları, anlamaları ve ihtiyaçlarına dönük yapısal ve işlevsel özelliklere haizdir. Geçmişi temellendirme gibi bir gaye taşımadıkları gibi geleceği düzenleme çabaları da Ortodoks değil-

dir. Dini tasavvufi edebiyatın kuruluş çağlarında kanon ve Ortodoksluk kadar geçmişi düzenleme ve geleceğe dönük (korku, devamlılık) heterodoksi kadar geçmiş ve bugüne bağlı bir yapı söz konusu değildir.

Kafadar tüm bu kavramların getirdiği yaklaşımlara karşı "metadoksi"[v] kavramını teklif eder. Ortodoksi için gerekli devlet yokluğuyla beraber her yerleşik kurala ters düşen inanış ve yönelimleri de "heterodoks" olarak adlandırmanın getirdiği soruna karşılık, doktrinler ötesi olma durumu bağlamında "metadoksi" olarak kavramsallaştırmanın olanağı ortaya konmuştur (2010: 120). Ancak Kafadar'ın metadoksisinin, Lowry'nin erken Osmanlı dönemi için "Osmanlı simbiyotik veya senkretik doğası"na odaklanan anlayışıyla tamamlanması daha yerinde görünmektedir (Lowry, 2010: 3-4, 123, 131, 141-142). Mevzubahis alanın kutup ismi Ahmet Yaşar Ocak'ın tarifi ise bugün disiplinde yaygın bilinen anlamı oluşturmuştur. Ocak, heterodoksiyi farklılaşma olarak ele alıpOrtodoksluğu, kabul edilmiş resmi belki kamusal din anlayışı olarak kavramsallaştımıştır. XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya giren heterodoks İslam'ın bazı Türkmen "baba"lar ve sufi çevrelerinde görüldüğünü vurgulamıştır (2011: 45-47).

Anadolu, İslam ve Edebiyat

"Tasavvuf ortaçağda aşağı yukarı İslam'ın ta kendisiydi" (Green aktaran Peacock 2023: 43). Bu doğrultuda Anadolu'da neşet eden edebi verimler tasavvuftan büyük ölçüdeetkilenmiştir. Bu vesileyle edebi üretimlerin mümbit bir alana yayıldığı görülmektedir. Sadece edebi içerik olarak değil dil tercihleri bakımından da yaratıcı yazarların ve derleyicilerin de yönelimlerini belirleme olanağı sunduğu kadar dil tercihleri üzerinden kim kimdir, Anadolu'da kimler vardır ve Anadolu'da edebiyat ve kültür hayatı nasıldır ne durumdadır görülebilmektedir.

"Türkçenin yönetim dili olarak yükselişi ve Farsçayla Arapçanın direngenliği" Ortaçağda Anadolu'nun panoramalarından biridir. Anadolu'da Türkçe edebiyat eserlerinin ortaya çıkışı yüzyıl sonlarına rastlamaktadır. Türk edebiyatı tarihyazımının önemli söylevlerinden biri olan Kadı Burhaneddin'in Türkçe Divanı tek bir nüshada korunmuş olmasına karşılık, "tasavvuf felsefesi ve fıkıh üzerine Arapçayazıları daha yaygın bir biçimde dolaşıma girmişe benzer". Örneğin Farsçanın mevcudiyeti ve deymûmeti edebi ve siyasi itibar statüsünden fazlasını ifade etmekteydi. Selçuklu devletinin birçok çekirdek bölgesinde konuşma dili olarak varolduğu

görülmektedir: "13.yüzyıl başlarında, Konya gibi şehirlerdeki, İran'dan yeni gelmiş göçmenler olan Müslüman burjuvazinin büyük kısmının Farsça konuştuğunu gösteren açık kanıtlar vardır...723/1323 tarihli bir yazma, Antalya'da bir medresede İbnü'l-Fârız'ın Arapça şiirlerinin izahının Türkçe değil Farsça olarak yapıldığına işaret eder. Farsça, diğer dillerin -Yunanca, Türkçe ve Ermenice- yanında bir konuşma diliolarak varlık gösteriyordu; Anadolu'da ortak bir iletişim dili olarak statüsünün ne kadar devam ettiği ise daha fazla araştırılmaya muhtaçtır."[vi] (Peacock, 2023: 216-237) Dil üzerine bu kadar vurgu yapılması zannımca gerekliliğinin sebebi, dilin kolayca tespit edilebilen, belirgin kılınabilecek özelliğinin yanı sıra birçok bakımdan birbirine benzer,ortak nitelikleri bulunan muhtelif halkları tanımlayan ve ayıran bir ölçüt olarak önemidir. Dil sayesinde hem halkı tanımlamak hem de ayırmak bakımından önemli bir kıstas elde edilmiş olunur.

Selçuklu ve Moğol dönemi Anadolu'da Sufiler (tekkeler değil) hükümdarların dünyevi olarak siyasi ve idari güç yetkesini tesis etmek üzere velayet için kilit bir rol oynamaktadır. Manzum edebi mahsuller (Mevlana'nın Mesnevisi istisna olabilir) Menkıbevi biyografiler ve hikâyeler kadar güçlü değildir. Müslüman olmayan topluluklarla yakın ilişki, ihtidanın cazibesi, farklı kozmopolit yaşamın dinamikleri şahsiyetleri ön planda tutmaktadır. İslamiyet'e görece yeni girmiş Türklerin, akaid ve şeriatın gereklilikleri üzerine kafa yormaları beklenirken Anadolu'da Müslüman olmayan Moğol, Hıristiyan ve Yahudilerle ilgili ihtida hikâyelerin[vii] cezbine kapılmış olmaları, popüler ve gündelik edebiyatın ön planda olduğunu göstermektedir. Seçkinlerin, elitlerin de bu hikâyeleri okudukları dinledikleri anlaşılmaktadır. Benzersizmetinlerin değil benzer metinlerin dolaşımda olduğu benzersiz bir coğrafya ve zaman diliminden bahsediyoruz Anadolu deyince.

1. yüzyıla kadar Türk kahramanlık anlatılarının Ehl-i Beyt ve özelde Hz. Ali hikâyeleri kadar dolaşımda ve gücünde olmadığı anlaşılmaktadır. Daha ziyade Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu'daki maceralarla donanmış olan Dede Korkut Hikâyeleri, Selçuklu soyu için tasarlanmış olan Selçuknameler de Anadolu'da dolaşımda olmasına karşın Şehname gibi "hükümdar destanın"dan yoksundur. Bu bile başlı başına kanonun neden olmadığını göstermektedir. Güçlü, sabit, genelgeçer bir kahraman tipolojisinden yoksun olunması da. Dede Korkut'un kendisi bile hükümdar değil kahramanlık özellikleri bakımından da çok farklıdır. Anadolu'ya yerleşmeye çalışan yahut Anadolu'dakiyerleşikanlatılarla bağınıtesis eden hikâyelerdir Dede Korkut'unki(bkz. Karadağ, 1995: 97). Diğer yandan Shakespeare ka-

nonunu güçlü tematik adımlarından biri onun genel veya popüler mitolojiyi kullanırken periler, ruhlar, şeytanlar, canavarlar, cadılar, büyücüler, hayaletler ve rüyaları (Wheatley, 1916; Muir, 1981; Bloom, 2014) epik ve trajedi içerisine dahil edebilmesidir. Ancak Anadolu Türk anlatı geleneğinde bu görevi menkıbeler üstlenmiştir. Epik ve lirik anlatılarda güçlü temsili için yine âşıklaraihtiyaç duyulacaktır.

Sonuç Niyetine

Edebi olarak Türkçenin hâkim olmadığı bir dönemde kanondan ve Ortodoks anlayışlardan bahsedilebilir mi? Anadilde serpilmemiş hiçbir yaratıcı edebiyat, hiçbir hikâye kanon oluşturamaz. Anadilde yaratıcı edebiyat ve edebi üretimi mümkün kılmak için 15.-16. Yüzyıllarda "divan şairleri"nden farklı olarak âşıklar ortaya çıkmıştır belkide ihtiyaç duyulmuştur.[viii] İlk soruyu anakronizm olarak değerlendirdiğimizi düşünelim anadil ile ilgili edebi mekanizmalarını, sorunlarını çözümlemelerini yaygınlaştıramadan bir kültürde kanondan bahsedilebilir mi? Üstelik Ortodoks bir birlik olmadan hangi kültürel, dil[ix] ve edebi birlik sağlanabilir?

Türk edebiyatında kanonun olmamasını nedenleri arasında din ve edebiyatla ilgili Ortodoks pratiklerin eksikliğinden başlayıp anadil ile ilgili sorunlar olduğunu düşünüyorum. Senkretik çabaların bastırılmasının yarattığı sorunlar bir kenara güçlü bir Ortodoksluğun eksikliği de kanonsuzluğu doğurmuştur. Söz konusu durum Yeniçağ'la başlamamış ulus-devlet modelindeki Türkiye Cumhuriyeti'ne de sirayet etmiş ve bugün hala kanonla ilgili müşterek bir anlatılar birliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

KAYNAKÇA

Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek–Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve PolitikKimlik* (A. Tekin, Çev.; 1. Baskı). Ayrıntı Yayınları.

Bloom, H. (2014). *Batı Kanonu:* Çağların *Ekolleri ve Kitapları* (Ç. Pala Mull, Çev.; 1.baskı). İthaki Yayınları.

Dellaloğlu, B. F. (2020). *Poetik ve Politik: Bir Kültürel* Çalışmalar *Ansiklopedisi* (1.baskı). TimaşYayınları.

Durmuş, M. (2009). Garip Şiiri Bağlamında Geleneğin Sorunsallaştırılması. *Yeni Türk*

Edebiyatı Araştırmaları, 2, 149-162.

Green, N. (2012). *Sufism: A Global History*. Wiley Blackwell.

İlhan, M. E. (2022). Âşık Tarzı Edebiyatın ve Kültürün Tarihi: Tarihyazımına Bir Derkenar. İçinde *Prof.Dr. Metin Ekici Armağanı* (ss. 955-966). Ege Üniversitesi Yayınları.

Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür–Milli Edebiyatın İcat Edilişi* (T. Birkan, Çev.; 1. baskı). Metis Yayınları.

Kafadar, C. (2010). İki *Cihan* Âresinde–Osmanlı *Devleti'nin Kuruluşu* (C. Çıkın, Çev.;1.Baskı). Birleşik Yayınları.

Karadağ, M. (1995). *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri* (1. baskı). Karşı Yayınları.

Lowry, H. W. (2010). *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı* (K. Tanrıyar, Çev.;2. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Muir, K. (1981). Folklore and Shakespeare. *Folklore, 92*(2), 231-240.

Ocak, A. Y. (2011). *Babaîler* İsyanı: *Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm–Türk Heterodoksisinin Teşekkülü* (5. baskı). Dergâh Yayınları.

Oppel, H. (1937). *Kanon Zur Bedeutungsgeschichte Des Wortes Und Seiner Lateinischen Entsprechungen (Regula-Norma)*. Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung.

Peacock, A. C. S. (2023). *Moğol Anadolu'sunda* İslam, *Edebiyat ve Toplum* (R. Akman, Çev.; 1.baskı). Koç Üniversitesi Yayınları.

Wheatley, H. B. (1916). The Folklore of Shakespeare. *Folklore, 27*(4), 378-407.

[i] "25-28 Mayıs 1964 tarihileri arasında düzenlenen 'Balkan Yazarları Konferansı'na Türkiye'den giden heyetin başkanı olarak katılan Melih Cevdet Anday, toplantı arasında Bulgar Yazarlar Birliği Başkanı Dimiter Dimov'un 'Klasikleriniz kimlerdir?' sorusuna, 'Bizim klasiğimiz yoktur' karşılığını verir. Yurda döndükten sonra...büyük tepki ile karşılanır...(Anday) bir gün 'klasik' sözcüğünün içerdiği anlamı anlayacaklarını beklediğini söyler" aktaran Durmuş, 2009:157.

[ii] Dellaloğlu buna "kanonik bilinç" demeyi tercih etmektedir bkz. 2020:96.

[iii] Assmann söz konusu kanon maddeleri ile ilgili bilgi ve ayrıntıları Oppel'ın Kanon adlı çalışmasından sunmuştur. Bkz. Oppel, 1937.

iv "Kanon milletin tarihini -**anadilinde**- kaydeder; cemaat mensuplarının belirsiz bir şimdinin yol açtığı sorunların üstesinden gelmesine yardım eden kronolojik bir süreklilik kurar. Modernliğin zamansallaştırılmış düzeni içinde, geçmişe dönük ütopyacı bir yansıtma olan kanon bir yerin değil bir zamanın özlemini duyar. Kimliklerin çözüldüğü ve toplumsal ilişkilerin farklılaştığı bir dönemde, kanon eski zamanların bereketine bakıp insanlara kültürel olarak yeniden canlanma umutları sunar. Onunla aynı zamanlarda ortaya çıkan filoloji, arkeoloji ve mitoloji disiplinleri gibi geçmişi yeniden ele geçirmeye çalışır." Jusdanis, 1998: 79 (vurgu bana aittir)

v "On üçüncü ve on dördüncü yüzyıllarda Anadolu'nun dinî manzarası, basit bir Sünnî-Şiî ayırımının imkân tanıyacağı katıksız sınıflandırmalardan çok daha karmaşık görünmektedir. Bu bağlamda, inancın belirli bir unsuru heterodoks olarak tanımlanabilseydi bile, bunun, genellikle varsayıldığı gibi, zorunlu olarak "Şiî" bir unsur olması gerekmez; ortodoksi ve heterodoksi sorunları, anlamlı olsalar bile, bir Sünnî-Şiî mezhepçiliğinin çizgileri boyunca formüle edilmemelidir. Diğer yandan, kitabî bir ortodoksinin yerleşik kurallarına ters düşen her eylemde ya da inanış belirtisinde "heterodoksi"yi görmek de aynı şekilde yanıltıcıdır. Baş kahramanlarımızın bakış açısına göre şimdiye kadar, en azından onlara göre içerisinde kalacakları ya da dışına çıkacakları belirgin sınırları olan böylesi bir ortodoksi tesis edilmemiştir. Belki de, on birinci yüzyıldan on beşinci yüzyıla kadar uzanan dönemde sınır bölgelerinde yaşayan Anadolu ve Balkan Müslümanlarının dinî tarihi kısmen, doktrinsiz olmakla doktrin meraklısı olmamanın ve de ayrıntılı bir ortodoksi tanımı yapıp kendi tanımladığı haliyle ortodoksiyi sert bir şekilde uygulatmaya çalışmakla ilgilenen bir devletin yokluğunun bir bileşimi, bir doktrinler ötesinde olma durumu, bir "metadoksi" olarak kavramsallaştırılmalıdır. Sınır bölgesi güçlerinden hiç birinin bu tür bir merakı olmuş gibi görünmemektedir. Osmanlı bilginleri ve devlet adamları arasında, atalarının bazı uygulamalarının dinen doğruluğu ile ilgili bir tartışmanın ortaya çıkması çok daha sonradır." (Kafadar, 2010:119-120).

vi Azîz b. Erdeşîr Esterâbâdî Kadı Burhâneddin adına yazdığı Bezm ü Rezm'de Burhâneddin'in Arapça ve Farsça yazılarından oldukça sitayişle, övgüyle bahsederken Türkçe eserlerinden bahsetmemesinin ilginç olduğunu söyleyen Peacock, Esterâbâdî'nin Kadı Burhâneddin biyografisinin sonunda eserini neden Farsça yazdığını açıklayan kısmı alıntılar: "Rum ülkelerinde yaşayan halkın çoğunun Fars diline meyilli olması ve ona itibar etmesi, o belde sakinlerinin büyük bir kısmının (Deri) Fars dilini konuşup anlaması,

fermanların, menşurların, mektupların, muhasebe işlerinin, defterlerin ve diğer hükümlerin tamamının bu dilde kaleme alınması...bizi Farsça yazmaya yöneltti" 2023: 220.

vii Bu hikâyeler doğrudan ihtida hikâyeleri olmasa da Cenknamelere, Hamzanamelere Mantıkut Tayr'lara yedirilmiştir.

viii Bkz. İlhan, 2022:963: "Dupont ve Szerb'den alıntılanan çalışmalar ve onların yararlandığı kaynaklar da Beecroft da XV. ve XVI. yüzyılda ortaya çıkan anadile ait gelişimin buna benzer bir reaksiyon doğurduğunu ve bir tepki olduklarına temas eder. Beecroft dünya edebiyatının ekolojisini resmetmeye çalıştığı çalışmasında "kozmopolit ekolojiler"e tepki olarak "vernaküler ekolojiler" doğduğunu ve rekabet oluşturduğunu belirtir. Bunun da daha sonra ulusal edebi ekolojilere kapı araladığını zaman göstermiştir. XV. ve XVI. yüzyıllar vakadan kurguya geçişin asırlarıdır. Kozmik zamanın yaşanmış ve yaşanılan zamanla yer değiştirmesinin adımlarıdır. Âşıklığın vehalk hikâyelerinin birikiminden geçmişe bakıldığında mitik ve efsanevi zevkten hikâye zevkine geçiş de Türkiye özelinde fark edilmektedir, bunun deneyim mekanizmalarından arzu mekanizmalarına geçiş olarak dünya edebiyatındaki karşılığı da ayrıca görülmektedir. Âşık tarzının varlığı ve etkisiyle ilgili çözümlemelerin hep bir "tarihsel bilinç düzeyine yükseltme tutkusu"nun mevcudiyeti âşık tarzıyla ilgili yanlış tutumlardan biri gibi görünmektedir"

ix "Tanınmış bir Türk müellifi olan Erzurumlu Darîr, 1391-95 dolaylarında dört yıl Karaman'da ikamet etmesine rağmen, orada herhangi bir eser vermedi: Aslında, bütün hamileri Suriye ve Mısır'daki Memlük saraylarındaydı. O halde, 14. Yüzyılın sonlarında bile, Türkçe yazdığı açık olan bir müellif, Türk dilinin kalbinin attığı yer olarak kabul edilen Karaman'da eserine ilgi uyandırmak hâlâ zorluk çekiyordu; bunun tek istisnası, Dehhânî'ninKaramanoğlu Alâeddin'e (h. 762/1361-800/1398) ithaf edilmiş görünen kasidesi olabilir." Peacock, 2023:218-219.